

Науковий вісник Львівського національного університету  
ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького.  
Серія: Економічні науки

Scientific Messenger of Lviv National University  
of Veterinary Medicine and Biotechnologies.  
Series: Economical Sciences

ISSN 2519–2701 print

<https://nvlvet.com.ua/index.php/economy>

doi: 10.32718/nvlvet-e10604

UDC 33:63115 (477)

## The formation and development of farming in Ukraine

O. S. Salamin, V. I. Dushka

Stepan Gzhytskyi National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies Lviv, Lviv, Ukraine

### Article info

Received 11.08.2025

Received in revised form

15.09.2025

Accepted 16.09.2025

Stepan Gzhytskyi National  
University of Veterinary Medicine  
and Biotechnologies Lviv,  
Pekarska Str., 50, Lviv,  
79010, Ukraine.  
E-mail: oksana\_salamin@i.ua

**Salamin, O. S., & Dushka, V. I. (2025). The formation and development of farming in Ukraine. Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies. Series: Economical Sciences, 27(106), 23–28. doi: 10.32718/nvlvet-e10604**

The article examines the main trends in the development of farms in Ukraine and the factors influencing their functioning. It shows the structural changes in the agricultural sector of Ukraine's economy that led to the establishment of farms. It analyses the emergence of farms that arose as a result of the gradual transformation of family farms capable of producing commercial products. It identifies the main problems hindering the effective development of farms and outlines promising areas for their further growth. Changes in the structure of the agricultural sector are analysed, in particular the growing role of small and medium-sized farms in ensuring food security and the development of rural areas. It is shown that farms are unable to realise their advantages, which lie in their rapid adaptation to economic conditions, due to the insufficient development of the agricultural market infrastructure. The development of farming is negatively affected by the difficulty of finding alternative sales channels, high price volatility, and the monopolistic influence of certain organisations. The role of state support and grant programmes in stimulating the development of farming has been analysed. It has been determined that small farms with limited financial resources are particularly sensitive to state support, which has a significant positive impact on their functioning and development. It is thanks to financial assistance aimed at developing farms in the early stages of their formation that the number of such farms has grown. It is substantiated that the imposition of export restrictions on soybeans and rapeseed in September 2025 led to a decrease in domestic purchase prices for oilseeds, which negatively affected the profitability of farms, especially small and medium-sized ones. It was found that such measures reduced the investment activity and financial stability of farmers. Financial support in the form of grants for horticulture and viticulture led to an increase in the production of these products. The prospects for further growth and effective development of farms, taking into account current economic and social conditions, are outlined.

**Key words:** farm, state support, agricultural market infrastructure, agricultural holding, agricultural business, agricultural product market.

## Становлення та розвиток фермерства в Україні

O. С. Саламін, В. І. Душка

Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького, м. Львів, Україна

У статті досліджено основні тенденції розвитку фермерських господарств в Україні, чинники, що впливають на їх функціонування. Показано структурні зміни в аграрному секторі економіки України, що зумовили становлення фермерських господарств. Проаналізовано становлення фермерських господарств, які виникли в результаті поступової трансформації сімейних господарств, спроможних здійснювати випуск товарної продукції. Визначено основні проблеми, що стримують ефективний розвиток фермерських господарств, та окреслено перспективні напрямки їх подальшого зростання. Проаналізовано зміни у структурі аграрного сектору, зокрема зростання ролі малих та середніх фермерських господарств у забезпеченні продовольчої безпеки та розвитку сільських територій. Показано що фермерські господарства неспроможні реалізувати свої переваги що полягають у швидкій адаптації до умов господарювання через не достатню сформованість інфраструктури аграрного ринку. Негативний вплив на розвиток фермерства мають проблемність пошуку каналів збуту на альтернативних засадах, висока мінливість цін,

монополий вплив окремих структур. Проаналізовано роль державної підтримки, грантових програм у стимулюванні розвитку фермерства. Визначено що малі фермерські господарства з обмеженими фінансовими можливостями є особливо чутливими до державної підтримки, яка справляє значний позитивний вплив на їх функціонування та розвиток. Саме завдяки фінансовій допомозі, яка спрямовувалась на розвиток фермерських господарств на початкових етапах їх становлення, зростала кількість таких господарств. Обґрунтовано, що встановлення експортних обмежень на експорт сої та ріпаку у вересні 2025 року призвело до зниження внутрішніх закупівельних цін на олійні культури на внутрішньому ринку, що негативно позначилося на прибутковості фермерських господарств, особливо малих і середніх. Виявлено, що такі заходи зменшили інвестиційну активність та фінансову стабільність фермерів. Фінансова підтримка у формі грантів для садівництва та виноградарства призвела до збільшення обсягів виробництва цієї продукції. Окреслено перспективи подальшого зростання та ефективного розвитку фермерських господарств з урахуванням сучасних економічних та соціальних умов.

**Ключові слова:** фермерське господарство, державна підтримка, інфраструктура аграрного ринку, агрохолдинг, аграрний бізнес, ринок сільськогосподарської продукції.

## Вступ

Значення фермерства в сучасних умовах надзвичайно важливе, оскільки такі господарства забезпечують продовольчу безпеку як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Фермерські господарства суттєво сприяють соціально-економічному розвитку сільських територій, створенню нових робочих місць та підвищенню рівня життя сільського населення. Попри зростання кількості фермерських господарств упродовж останніх десятиліть, більшість з них залишається дрібними, ресурсно-обмеженими та уразливими до нестабільного ринкового середовища. Недостатній рівень державної підтримки, обмежений доступ до ринку та фінансів стримують розвиток фермерства в Україні.

Дослідження проблем формування та розвитку фермерських господарств має тривалу історію, починаючи з періоду переходу України до ринкової економіки в 90-х роках минулого століття, коли фермерські господарства почали активно розвиватись. Аналіз тенденцій і перспектив розвитку фермерських господарств представлений у наукових дослідженнях і публікаціях таких відомих науковців, як: Т. Іванюк, М. Савка, І. Баланюк (Ivanyuk et al., 2020), С. Калній (Kalnyi, 2022), Ю. Самборська-Музичко (Samborska-Muzychko et al., 2021), І. Беженар, О. Грищенко (Bezhenar & Hryshchenko, 2023), М. Кропивко, М. Кісіль (Kropyvko & Kisil, 2021), М. Малік, С. Кравченко, Л. Малік, В. Южикова (Malik et al., 2023), Н. Ступень, Л. Дудич, Г. Дудич (Stupen, et al., 2020), Г. Черевко (Cherevko, 2017), О. Шпикуляк (Shpykuliak & Malik, 2023), І. Яців, С. Яців (Yatsiv & Yatsiv, 2019). В більшості публікацій акцентовано увагу на необхідності формування сприятливого інституційного середовища, впровадження механізмів підтримки та розвитку сільськогосподарської кооперації, як дієвого механізму підтримки фермерства. Кооперування фермерів у виробництві сільськогосподарської продукції, заготівлі, зберіганні, транспортуванні, переробці і реалізації повинно стати одним з важливих напрямів розвитку агропромислового комплексу, формою гарантування продовольчої безпеки країни, засобом конкурентоспроможного виходу фермерів на зовнішній продовольчий ринок (Popova, 2012).

Розвиток фермерських господарств має бути одним із пріоритетних напрямів аграрної політики держави, оскільки саме вони відіграють ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, а також сприяють

сталому розвитку сільських територій. Ефективне функціонування фермерства неможливе без належної державної підтримки. Існуючі програми фінансового стимулювання мають позитивний вплив на розвиток фермерських господарств, однак їх обсяги залишаються недостатніми, а механізми розподілу фінансових ресурсів – неефективними та нерідко недоступними для дрібних виробників (Lukash & Koniev, 2024).

Водночас, незважаючи на значну кількість публікацій, питання комплексного аналізу сучасних тенденцій фермерського господарювання, оцінки ефективності державної підтримки, а також виявлення перспективних напрямів розвитку залишаються недостатньо висвітленими. Це зумовлює необхідність подальшого дослідження проблем становлення фермерства, що дозволить не лише глибше зрозуміти процеси, які відбуваються в аграрному секторі, а й сформулювати практичні рекомендації щодо розвитку фермерських господарств в Україні.

*Мета та завдання дослідження.* Метою дослідження є визначення та обґрунтування сучасних проблем функціонування фермерських господарств в Україні, аналіз основних тенденцій та визначення перспектив подальшого їх розвитку. Основні завдання відповідно до мети дослідження: визначення ключових чинників, що мали визначальний вплив на становлення фермерства; оцінка та обґрунтування впливу рівня сформованості інфраструктури аграрного ринку на розвиток фермерських господарств; аналіз програм державної підтримки та їх вплив на розвиток фермерських господарств.

## Матеріал і методи досліджень

Інформаційною базою проведеного дослідження послужили праці науковців з питань становлення та розвитку фермерства в Україні, дані Державної служби статистики України, нормативні документи. Застосовувались загальноприйняті методи дослідження. Монографічний метод використано для визначення ключових чинників, що мали визначальний вплив на становлення фермерства, проблем розвитку фермерських господарств, статистичні методи використувувались для співставлення ринкових можливостей фермерських господарств, аналіз та синтез – для оцінки та обґрунтування впливу державних програм підтримки фермерських господарств на посилення їх конкурентоспроможності.

## Результати та їх обговорення

З переходом України до ринкової економіки в 90-х роках минулого століття відбулась трансформація форм господарювання. Ліквідація колгоспно-радгоспної системи здійснювалась без визначення альтернативних організаційно-правових форм господарювання. Вважалось, що такі життєздатні форми виникнуть еволюційно. Основною життєздатною формою господарювання, яка в певній мірі спроможна здійснювати свою діяльність в умовах що склалися було сімейне господарство. Це призвело до того, що основними виробниками багатьох видів трудомісткої продукції були сімейні господарства. В таких господарствах виготовлялось понад 90 % основних видів трудомісткої продукції, зокрема картопля, овочі, молоко тощо.

Сімейні господарства, через відсутність належних засобів виробництва, обмеженість фінансових ресурсів, відірваність від ринку, не мали змоги налагодити виробництво товарної продукції. Через не сформованість інфраструктури аграрного ринку, в основному, такі господарства забезпечували самовиживання сільського населення. Продукція, що вироблялась, в основному забезпечувала власні потреби домогосподарства, надлишки могли реалізовуватись на ринку.

Частина таких господарств, не зважаючи на складні умови, поступово почала трансформуватись у фермерські господарства, як основну форму ефективного ведення сільського господарства. Поштовхом до цього стало прийняття Закону України «Про фермерське господарство» у 2003 році. Нормативні акти не здійснювали прямого регулювання кількості фермерських господарств. Пріоритетність розвитку фермерства в основному спричинена державною фінансовою підтримкою новоствореним господарствам. Як результат, на початку 2000-х відмічається стрімке зростання кількості фермерських господарств.

Більшість новостворених фермерських господарств, в основному, були невеликими за розмірами, з обмеженими ресурсами та засобами виробництва, орієнтованими на самозабезпечення та обмежений продаж продукції. Частина з них трансформувалась у фермерські господарства через можливість отримання державної фінансової підтримки.

Збільшення кількості фермерських господарств не забезпечувало підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. Намагання державних органів забезпечити ефективність сільського господарства реалізовувалась шляхом зміни положень Закону України «Про фермерські господарства», введенням певних поправок, які з однієї сторони сприяли розвитку фермерства, проте з іншої, не давали очікуваних результатів.

Як результат, в Україні почала виокремлюватися частка господарств, що обробляли значні площі сільськогосподарських угідь. Водночас не сформувалось середніх за розміром господарств, які в більшості економічно розвинутих країн забезпечують ефективність та сталість аграрного виробництва. З одного боку виокремлювались невеликі сімейні господарства з обмеженими перспективами розвитку та виробницт-

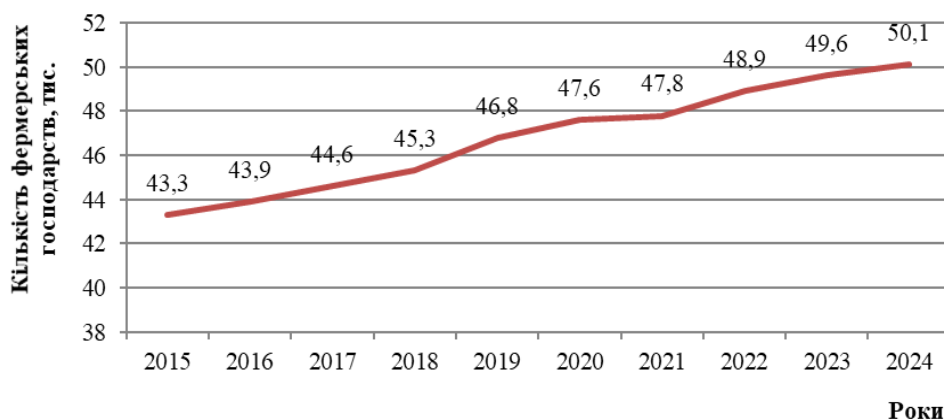
вом натуральної продукції та великі господарства, які формально створювались як фермерські, з достатньою забезпеченістю засобами виробництва. Великі господарства мають ряд переваг, зокрема, вони забезпечені новітніми, продуктивними засобами виробництва, через наявність предметів застави, таким господарствам доступні кредити.

Така тенденція призвела до появи великих латифундистів, які орієнтувались на вирощуванні експорторієнтованої продукції, без будь-якої переробки. Як результат, сільське господарство перетворилось на сировинний придаток економічно розвинутих країн. Через самостійний збут продукції такими господарствами, не здійснювалось формування інфраструктури ринку. Монополюно встановлені ціни обмежували доступ невеликих виробників до ринків, унеможлилювали їх конкурентоспроможність поряд з великими монополістами. Як результат, зусилля органів державної влади почали спрямовуватись не на формування фермерства та збільшення кількості фермерських господарств, а на створення інфраструктури ринку, яка, як вважалось, мала б врегулювати ситуацію.

Пропонувалось здійснювати формування інфраструктури аграрного ринку на кооперативних засадах, що сприяло б формуванню невеликими виробниками однорідних товарних партій сільськогосподарської продукції, створювало можливість виходу на віддалені ринки, забезпечувало переробку сільськогосподарської продукції, можливість самостійної реалізації продукції на ринку, уникаючи посередників. Врегулюванням такої діяльності стало прийняття у 2003 році Закону України «Про кооперацію» та створення оптових ринків сільськогосподарської продукції. Це дозволило дати поштовх до розвитку невеликих господарств, перетворення їх у життєздатні форми з можливістю самостійно, без участі посередницьких структур, які диктують закупівельні ціни, здійснювати реалізацію виготовленої продукції за ринковими цінами. В результаті цього у 2015-2024 роках спостерігалось зростання кількості фермерських господарств (рис. 1).

Таке зростання обумовлене трансформацією життєздатних формувань у ринкові структури, які спроможні самостійно здійснювати виробництво продукції, її переробку та реалізацію на ринку. Варто зазначити, що не зважаючи на зростання кількості фермерських господарств, розміри та масштаби діяльності їх залишаються незначними. Фінансова підтримка з боку держави та можливість використання земельних угідь сприяли розвитку фермерства, проте їх частка у виробництві продукції зростала незначними темпами (рис. 2).

Обсяги продукції що виготовлялась фермерськими господарствами у 2015-2022 роках хоча незначними темпами, проте зростали. У 2015 році фермерськими господарствами виготовлено 7,7% сільськогосподарської продукції від загальної її сукупності, у 2022 році – 12,6% основних видів сільськогосподарської продукції виготовлялось фермерськими господарствами, що свідчить про зростання ролі фермерських господарств у структурі аграрного виробництва.



**Рис. 1.** Кількість фермерських господарств в Україні у 2014-2024 роках

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Не зважаючи на посилення ролі великих господарських структур холдингового типу, їх монопольний вплив та значну частку в аграрному секторі, фермерство демонструє позитивну динаміку. Формування інфраструктури аграрного ринку сприяє посиленню економічної спроможності фермерських господарств та їхньому потенціалу у забезпеченні продовольчої безпеки та розвитку сільських територій.

У 2015-2022 роках великими підприємствами та агрохолдингами оброблялось близько 50% орних

земель. Продукція яка вироблялась в переважній більшості експортувалась у вигляді сировини переробним підприємствам на іноземні ринки. Фермерськими господарствами у вказаний період використовувалось лише 15% сільськогосподарських угідь, переважно господарствами з сімейною формою ведення бізнесу. В останні роки цей показник зростає. Варто зазначити що подальша динаміка розвитку фермерства в Україні значною мірою залежить від ефективного функціонування ринку землі та державної підтримки.



**Рис. 2.** Частка виробництва основних видів продукції сільського господарства фермерськими господарствами у загальній сукупності

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Основними культурами, на виробництво яких зосереджені фермерські господарства, це зернові та зернобобові культури, насіння соняшнику, які експортуються у вигляді сировини для переробних підприємств (табл. 1). Скорочення у структурі виробництва соняшника у 2022 році обумовлено воєнними діями на сході та півдні країни.

Запровадження 10% мита на експорт сої та ріпаку у вересні 2025 року спричинило зростання її переробки на внутрішньому ринку. З однієї сторони це сприя-

ло створенню доданої вартості та підвищенню ефективності господарської діяльності підприємств на внутрішньому ринку, які спроможні були налагодити таке виробництво. За оцінками експертів, обсяги переробки зросли до 40%. З іншої сторони, через недостатні виробничі потужності для переробки сої та ріпаку на внутрішньому ринку, пропозиція сировини почала зростати. Це спричинило загрозу зниження ціни для виробників.

Таблиця 1

Структура виробництва основних видів сільськогосподарської продукції фермерськими господарствами, %

Вид продукції	2015 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. у % до 2015 р.
Культури зернові та зернобобові	12,7	15,3	14,9	16,5	15,6	123,0
Соняшник	19,4	20,3	18,8	20,2	18,3	94,0
Культури плодові та ягідні	3,2	4,7	4,5	7,2	7,1	221,0

Джерело: (State Statistics Service of Ukraine, 2025)

Така тенденція особливо відчутна для невеликих виробників. Звільнення від сплати мита на експорт продукції безпосередньо виробниками або збутовими кооперативами мав би сприяти підтримці невеликих фермерських господарств, посилення їх конкурентних позицій. Вважалось що невеликі фермерські господарства змогли б сформувати партії продукції та самостійно або через збутові кооперативи реалізувати її. Через неготовність створити такі кооперативи в рекордно короткі терміни та недостатність фінансових ресурсів для самостійного експорту ставила під загрозу реалізацію зібраного врожаю невеликими виробниками. Як результат, продукція реалізовувалась трейдерам за нижчими цінами. Зниження рентабельності виробництва сої та ріпаку у невеликих фермерських господарствах може спричинити структурні зміни в посівних площах під ці культури на наступні роки.

### Висновки

Визначальне значення у розвитку фермерства в Україні відіграє державна підтримка. Саме завдяки таким інструментам підтримки, як надання грантів, субсидій та податкових пільг, кількість фермерських господарств в Україні поступово зростала. Державні грантові програми у галузі садівництва та виноградарства мали позитивний вплив на динаміку виробництва плодівих та ягідних культур. Проте, скасування мита на експорт сої та ріпаку для безпосередніх виробників не мало вагомого впливу. Малі фермерські господарства виявились не готовими до самостійного експорту. Продукція, яка не перероблялась на внутрішньому ринку через недостатність виробничих потужностей, реалізовувалась посередникам за заниженими цінами. Таким чином, хоча скасування митних зборів мало на меті стимулювати розвиток малих фермерських господарств, його ефективність залишилася обмеженою. Подальша динаміка розвитку фермерства в Україні значною мірою залежатиме від удосконалення механізмів державної підтримки, ефективного функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення, розширення доступу до кредитних ресурсів.

Дрібне фермерство виконує не лише економічну, але й соціальну функцію – забезпечення продовольчої безпеки, сталий розвиток сільських територій. У сучасних умовах дрібні фермерські господарства можуть стати не лише конкурентоспроможними суб'єктами аграрного ринку, але і основою для формування локальних виробничих та збутових мереж, сприяти зайнятості населення, зниженню рівня трудо-

вої міграції.

*Перспективи подальших досліджень* варто зосередити на оцінці можливостей фінансового забезпечення малих та середніх фермерських господарств, забезпечення кредитування із пільговою процентною ставкою та спрощеною процедурою отримання.

### References

- Ivanyuk, T., Savka, M., & Balaniuk, I. (2020). Methodology of research of land relations in agricultural enterprises and farmers. *European Journal of Economics and Management*, 6(2), 36–42. DOI:10.46340/eujem.2020.6.2.4.
- Kalnyi, S. (2022). Planning the activities of farms in the context of rural development. *Uzhhorod National University Herald*, 45, 26–34. DOI: 10.32782/2413-9971/2022-45-5.
- Samborska-Muzychko, Y., Parasii-Verhunencko, I., Pashchenko, O., Budniak, L., Salamin, O. (2021). Public sector in the transformation economy of Ukraine: macroeconomic analysis. *Independent Journal of Management & Production*, 12(3), 296–317. DOI:10.14807/ijmp.v12i3.1541.
- Bezhenar, I. (2024) Trends of farm development. *Agrarian Economy*, 17(1), 78–92. DOI:10.31734/agrarecon2024.01.078.
- Bezhenar, I., & Hryshchenko, O. (2023). Farms in Ukraine: State and Prospects for Development. *Problems of Modern Transformations. Series: Economics and Management*, (9). DOI:10.54929/2786-5738-2023-9-04-14.
- State Statistics Service of Ukraine. (2025). Official website. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
- Kropyvko, M., & Kisil, M. (2021). Theoretical basis and methodological approaches to formation of a strategy for managing the efficiency of farming investments. *Ekonomika APK*, 28(1), DOI: 10.32317/2221-1055.202101006
- Malik, M., Shpykuliak, O., Kravchenko, S., Malik, L., & Yuzhykova, V. (2023). Development of farms in wartime conditions. *Ekonomika APK*, 30(1), 40–50. DOI:10.32317/2221-1055.202301040.
- Pro ermerske gospodarstvo: Zakon Ukrainy vid 19 chervnia 2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (in Ukrainian).
- Stupen, N., Dudych, L., & Dudych, H. (2020). Prospects for farming development in Ukraine. *Agrarian Economy*, 13(1-2), 95–100. DOI: 10.31734/agrarecon2020.01.095.
- Cherevko, G. (2017). Farming in Ukraine: myth or reality. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*.

- Seriia: Ekonomika APK, 24(1), 3–8. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau\\_econ\\_2017\\_24%281%29\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_econ_2017_24%281%29_3) (in Ukrainian).
- Shpykuliak, O., & Malik, M. (2023) Rozvytok fermerskykh gospodarstv u suchasnykh umovakh funktsionuvannia aharnoho sektoru ekonomiky Ukrainy: kolektyvna monohrafiia. Kyiv: NNTs «IAE». 160 s. URL: <http://www.iae.org.ua/activity/books/3787-rozvytok-fermerskykh-hospodarstv-u-suchasnykh-umovakh-funktsionuvannya-aharnoho-sektoru-ekonomiky-ukrayiny-kolektyvna-monohrafiya-za-redaktsiyeyu-oleksanra-shpykulyaka-ta-mykoly-malika-kyyv-nnts-liaer-2023-160-s.html> (in Ukrainian).
- Yatsiv, I., & Yatsiv, S. (2019). Sales activity of farming enterprises. *Agrarian Economy*, 12(3-4), 77–84. DOI:10.31734/agrarecon2019.03.077.
- Popova, S. (2012). Rozvytok kooperatsii fermerskykh gospodarstv. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, 22(2), 322–329. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu\\_e\\_2012\\_22%282%29\\_55](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22%282%29_55) (in Ukrainian).
- Lukash, S., & Koniev, R. (2024). Financial support to farmers in ukraine in the context of european integration. *Economy and Society*, (68). DOI:10.32782/2524-0072/2024-68-179.